

PRIJSVRAAG 2011
TEYLERS TWEDE GENOOTSCHAP
TE HAARLEM

In het kader van de ruim 200-jarige traditie van Teylers Stichting om wetenschappelijk onderzoek te bevorderen, hebben Directeuren van Teylers Stichting en de leden van Teylers Tweede Genootschap besloten voor het jaar 2011 een prijsvraag uit te schrijven over een onderwerp uit de kunstgeschiedenis.

ONDERWERP

Gevraagd wordt: een oorspronkelijke studie waarin gedemonstreerd wordt dat beeldmateriaal een belangrijke bron voor de geschiedenis is.

TOELICHTING

Zoals de kunsthistoricus Frances Haskell in zijn *History and its Images* (1993) beschrijft, hebben historici en kunsthistorici eeuwen lang beeldmateriaal als informatiebron voor de geschiedenis beschouwd. In de Renaissance golden munten- en portrettenverzamelingen als belangrijke bronnen. Later kwamen daar topografische afbeeldingen en prenten en schilderijen met historische voorstellingen bij. In het verleden nam men echter al te gemakkelijk aan dat artistieke objecten historische gebeurtenissen op een waarheidsgetrouwe manier weergeven en had men geen oog voor propagandistische oogmerken of beperkingen in de weergave die de vaak hardnekkige picturale traditie oplegt. Vanaf het eind van de 19de eeuw begon men steeds beter in te zien dat kunstwerken geen beeld van de werkelijkheid (willen) weergeven, maar die werkelijkheid enigszins anders -en vaak mooier- voorstellen dan zij is. De beeldende kunst laat dus niet zien hoe de wereld er in het verleden uitzag, maar wel hoe de mensen uit dat verleden hun wereld zagen of hoe zij wilden dat anderen dat verleden zagen. Want zoals ook de Leidse hoogleraar kunstgeschiedenis H. van de Waal in *Drie eeuwen vaderlandsche geschied-uitbeelding* (1952) aantoonde, spelen ideologie en propaganda in de beeldende kunst een belangrijke rol. En dat geldt zowel voor de prentkunst, die voor een breder publiek is bedoeld en vaak uitgebreide opschriften heeft, als voor belangrijke opdrachten die vorsten, de geestelijkheid en stadsbesturen aan kunstenaars gaven, zoals portretten, tapijten, gebrandschilderde ramen en grafmonumenten. In dit kader kunnen ook historische allegorieën interessant zijn, want hoewel die zeker geen getrouwe uitbeelding van de werkelijkheid beogen, worden daarin duidelijke visies en normen en waarden gepresenteerd. Net als bij schijnbaar realistische kunstwerken gaat het om het visueel tot uitdrukking brengen van bepaalde gezichtspunten, waarin stereotypen, satire en idealisering een rol spelen.

De laatste tijd is er, mede naar aanleiding van *The Embarrassment of Riches* (1987) van de (kunst)historicus Simon Schama, veel geschreven over het probleem van de relatie tussen geschiedenis en beeldende kunst. Het gebruik van kunstwerken als een (primaire) historische bron blijkt toch een gecompliceerde zaak te zijn, vooral als men probeert om op basis daarvan tot nieuwe historische inzichten te komen. In de media, bijvoorbeeld bij historische documentaires,

worden kunstwerken regelmatig als beeldmateriaal gebruikt, maar dan blijkt het vooral om het scheppen van sfeer te gaan en niet zozeer vanwege de historische gegevens die zulke kunstwerken kunnen opleveren. In elk geval is wel duidelijk geworden dat de historisch betekenis van een kunstwerk alleen bepaald kan worden na gedegen onderzoek van de context, dat wil zeggen de tijd en plaats van ontstaan, de beeldtraditie en de traditie van het gebruikte medium, de functie van het werk en het beoogde publiek. Dat vanuit een dergelijk grondig onderzoek artistieke objecten ons veel kunnen leren over het verleden is uit tal van recente wetenschappelijke publicaties duidelijk geworden.

De prijs kan worden toegekend aan een studie waarin wordt gedemonstreerd dat beeldmateriaal, zoals schilderijen, miniaturen, prenten, gebrandschilderde ramen of tapijten, een belangrijke bron is voor de geschiedenis. Men kan daarbij denken aan de politieke geschiedenis, de sociale geschiedenis of mentaliteitsgeschiedenis. Het accent kan op allerlei periodes vallen, van de 13de tot en met de 19de eeuw, maar wel met het accent op de (Noordelijke en Zuidelijke) Nederlanden. Het kan daarbij gaan om één of meerdere casus, of om een meer samenvattende studie die de problematiek van het onderwerp belicht.

BEANTWOORDINGSVORM

Het antwoord kan bestaan uit een langere studie in de vorm van een voor publicatie gereed geschrift of uit een aantal publicaties (die merendeels zijn verschenen gedurende de laatste drie jaren vóór 1 januari 2014 en waarvan de indiener de auteur of één der hoofdauteurs is), vergezeld van een voor de gelegenheid van de prijsvraag geschreven stuk dat nog niet is gepubliceerd en dat de eerdere publicaties in een ruimer wetenschappelijk kader plaatst.

PROCEDURE

Om voor beoordeling in aanmerking te komen, moeten de antwoorden vóór 1 januari 2014 in viervoud in het bezit zijn van Directeuren van Teylers Stichting (Spaarne 16, 2011 CH Haarlem). Inzendingen die na dat tijdstip binnen komen, zullen niet in behandeling worden genomen. Ingeleverde teksten dienen te zijn gesteld in het Nederlands, Frans, Duits of Engels. Ingevolge de bepalingen van het testament van Pieter Teyler van der Hulst, mogen de niet eerder in druk verschenen teksten niet de naam van de auteur vermelden: zij moeten anoniem worden ingeleverd, slechts ondertekend met een spreuk. De inzending dient tevens te bevatten een van diezelfde spreuk voorzien verzegeld couvert, met daarin een opgave van naam en adres van de schrijver.

BEOORDELING

De beoordeling vindt plaats door Teylers Tweede Genootschap, dat binnen vier maanden na de uiterste inleverdatum een voorstel omtrent bekroning zal doen aan Directeuren van Teylers Stichting. Dezen beslissen daarover binnen een maand; hun beslissing is onherroepelijk. Alle deelnemers aan de prijsvraag zullen direct daarna van de beslissing op de hoogte worden gebracht.

PRIJS

De prijs bestaat uit een gouden erepenning, geslagen op de stempels van het Tweede Genootschap. Deze penning zal tijdens een bijzondere bijeenkomst in Teylers Museum aan de bekroonde inzender(s) worden uitgereikt. Van deze gelegenheid zullen vakbladen en pers, eventueel ook andere belanghebbende personen en instanties, tijdig worden verwittigd.

PUBLICATIE

De bekroonde inzending zal door de auteur zelf worden gepubliceerd, onder vermelding van de bekroning door Teylers Stichting. Stichting en Genootschap kunnen overwegen hierbij behulpzaam te zijn.

INLICHTINGEN

Nadere inlichtingen kunnen worden ingewonnen bij de secretaris van het Genootschap (zie onder). Redacties van tijdschriften en andere instanties die de aandacht van hun lezers willen vestigen op deze prijsvraag (maar het bovenstaande niet integraal afdrukken), wordt dringend verzocht in hun berichtgeving met nadruk te wijzen op de wenselijkheid dat potentiële inzenders het prijsvraag-programma consulteren, opdat zij kennis nemen van alle bovenvermelde bepalingen. Daartoe kan een exemplaar van het formulier worden aangevraagd bij de secretaris. Over erflater Pieter Teyler van der Hulst, over Teylers Stichting en de daarbij behorende instellingen als de beide genootschappen, het museum en het hofje leze men *'Teyler' 1778-1978* (Haarlem 1978) en *De idealen van Pieter Teyler. Een erfenis uit de Verlichting* (Haarlem 2006).

LOPENDE PRIJSVRAGEN

— prijsvraag-2009 (letterkunde): over Middelnederlandse spreuken of spreukencollecties, waarin het grote belang voor de cultuurgeschiedenis van de studie van deze tekstsoort wordt gedemonstreerd.

— prijsvraag-2010 (biologie): over het belang van de epigenetica voor het begrijpen van erfelijke variatie, ecologie en evolutie.

De voor bovenstaande prijsvragen uitgeschreven programma's (met nadere toelichting) zijn te verkrijgen bij de secretaris van Teylers Tweede Genootschap.

SECRETARIS VAN TEYLERS TWEEDE GENOOTSCHAP

a.pol@geldmuseum.nl

INZENDINGEN

Inzendingen dienen voor 1 januari 2014 in bezit te zijn van:

Directeuren van Teylers Stichting, Spaarne 16, 2011 CH Haarlem

LEDEN VAN TEYLERS TWEEDE GENOOTSCHAP

prof. dr W. van Anrooij, hoogleraar Nederlandse letterkunde tot 1800, Universiteit Leiden

prof. dr ir W. van Saarloos, directeur Stichting Fundamenteel Onderzoek der Materie, Utrecht

prof. dr N.C.F. van Sas, hoogleraar geschiedenis na 1750, Universiteit van Amsterdam

drs A. Pol, conservator munten van middeleeuwen en nieuwe tijd, Geldmuseum, Utrecht

prof. dr I.M. Veldman, emeritus hoogleraar kunstgeschiedenis van de vroegchristelijke tijd tot ca. 1850, Vrije Universiteit, Amsterdam

prof. dr L.E.M. Vet, directeur Nederlands Instituut voor Ecologie & bijzonder hoogleraar evolutionaire ecologie, Wageningen Universiteit

prof. dr R.P.W. Visser, emeritus hoogleraar geschiedenis van de natuurwetenschappen vanwege Teylers Stichting, Universiteit Leiden

erepenning Teylers Tweede Genootschap (goud, 72 mm, ca. 120 g, 14 karaat); stempels door J.G. Holtzhey, 1778:

— onder het stralende alziend oog van de Voorzienigheid zijn verenigd de Natuurkunde met wereldbol en passer, de Dichtkunst met lier, de Geschiedkunde met boek, de Tekenkunst met penseel en palet en de Penningkunde met tableau met penningen; OMNES ARTES QVAE AD HVMANITATEM PERTINENT HABENT QVODDAM COMMVNE VINCVLVM (alle wetenschappen, die op de menselijke beschaving betrekking hebben, hebben een zekere band gemeen)

— binnen een lauwerkrans DOCTRINAE PRAEMIVM EX TESTAMENTO PETRI TEYLER V D HVLST HARLEMENSIS NATI DIE XXV MARTII MDCCII DEFVNCTI DIE VIII APRILIS MDCCLXXVIII (wetenschapsprijs volgens de uiterste wil van Pieter Teyler van der Hulst te Haarlem, geboren 25 maart 1702, overleden 8 april 1778)